

MAREK PETRO

MRAVNÝ PORIADOK SOCIÁLNEHO HOSPODÁRSTVA

Hospodárska činnosť má základný význam pre materiálne podmienky ľudskej existencie. Mnoho mužov a žien vykonáva túto činnosť vo fabrike, na poli, v kancelárii alebo v obchode a všetci sú na nej závislí. Vlastnou funkciou hospodárstva je služba, preto tu vstupuje do uvažovania mravné hodnotenie¹. Katechizmus Katolíckej cirkvi to vyjadruje adekvátnym spôsobom, že v hospodárskej oblasti si rešpektovanie ľudskej dôstojnosti vyžaduje praktizovanie cnosti miernosti, aby sa miernila pripútanosť k dobrám tohto sveta, čnosti spravodlivosti, aby sa chránili práva blížneho a dalo sa mu, čo mu patrí a solidárnosti a podľa štedrosti Pána, ktorý nás obohatil².

Druhý vatikánsky koncil v svojej pastorálnej konštitúcii o Cirkvi v súčasnom svete *Gaudium et spes* zdôraznil, že v hospodársko-spoločenskom živote je potrebné mať v úcte a napomáhať dôstojnosť a celkové povolanie ľudskej osoby, ako i dobro celej spoločnosti. Zdokonaľovanie výrobných metód, výmeny tovaru a služieb spravilo z ekonomiky účinný prostriedok, vďaka ktorému možno lepšie uspokojiť vzrastajúce potreby ľudskej rodiny. No na druhej strane mnohí ľudia, najmä v hospodársky vyspelých krajinách, zachvacuje akási hospodárska psychóza. Mnohokrát rast hospodárskeho života vyostruje sociálnu nerovnosť³.

Dr hab. MAREK PETRO THDR., PHD. – Katedra Teologii Systematycznej, Wydział Teologii Greckokatolickiej Preszowskiego Uniwersytetu w Preszowie, Słowacja; e-mail: mpetro@unipo.sk

¹ Porov. H.-K. P e s c h k e, *Křest'anská etika*, Praha: Vyšehrad 2004, s. 620-621.

² Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha 2007, čl. 2407.

³ Porov. Druhý Vatikánsky Koncil, *Gaudium et spes*, in: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha 2008, čl. 63; Porov.: A. S l o d i c k a, *Theologia*

Cirkev vynáša svoj morálny úsudok o ekonomických a sociálnych otázkach, keď to vyžadujú základné práva osoby alebo spása duší⁴. Cirkev sa stará o časné aspekty spoločného dobra, lebo sú zamerané na najvyššie dobro, náš posledný cieľ. Cirkev sa usiluje inšpirovať správne postoje vo vzťahu k pozemským dobrám a v spoločensko-hospodárskych vzťahoch⁵.

Kompendium sociálnej náuky Cirkvi konštatuje, že sociálna náuka Cirkvi zdôrazňuje morálny pohľad na ekonomiku. Vzťah medzi morálkou a ekonomikou je nevyhnutný a vnútorný. Rozlišovanie medzi ekonomikou je síce nevyhnutné, avšak neznamená ich separovanie do dvoch oblastí, ale, naopak dôležitú vzájomnosť⁶.

Cirkvi neprináleží analýza technických prostriedkov hospodárskeho rozvoja. Jej poslaním je prispievať k pochopeniu a orientácií hospodárskych inštitúcií, aby sa zabezpečil autentický pokrok cloveka a spoločnosti. Cirkev chce obraňovať základné práva osoby⁷. Koncil, podľa pápeža Benedikta XVI., prehľbil to, čo vždy patrilo k pravde viery, teda že Cirkev tým, že je v službe Bohu, je aj v službe svetu v kategóriách pravdy a lásky. Ekonomia nemôže byť nezávislá, musí prijímať „vplyvy“ morálnej povahy. Ekonomia bez morálky mala pre človeka zničujúci charakter, čoho dôkazom sú ekonomické, sociálne a politické systémy, ktoré šliapali po slobode ľudskej slobody i sociálnych útvarov⁸.

Podľa súčasného pápeža Benedikta XVI. (2005-) trh je podriadený princípom komutatívnej (výmennej) spravodlivosti, ktorá riadi vzťahy dávania a prijímania medzi rovnocennými subjektmi. Sociálna náuka Cirkvi stále zdôrazňovala dôležitosť distributívnej a sociálnej spravodlivosti pre trhovú ekonomiku a zdôvodňuje to tým, že trhovú ekonomiku je súčasťou širšieho sociálneho a politického prepojenia, ale aj pre sústavu vzťahov, v ktorých

dogmatica catholica – Theologia creationis I, Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka bohoslovecká fakulta 2004, s. 7-16.

⁴ Porov. M. S l o d i c k o v á, *Eucharistia v Teologickej sume Tomáša Akvinského (1225-1274)*, in: „Duchovný pastier“ – Roč. 89, č. 2 (2008), s. 90-94.

⁵ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, čl. 2420.

⁶ Pápežská Rada Pre Spravodlivosť A Pokoj, *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha 2008, čl. 330-331.

⁷ H. F i t t e, *Teológia a spoločnosť*, Bratislava: Lúč 2007, s. 190.

⁸ Porov. J. Z a m o r s k i, *Dojrzałość psychologiczna. Uwarunkowania wychowawcze obrazu siebie*, Lublin: Polihymnia 2003, s. 84.

sa uskutočňuje, lebo bez vnútorných foriem solidarity a vzájomnej dôvery trh nemôže plne vykonávať svoju ekonomickú funkciu⁹.

Tieto úvodné myšlienky môžeme zhrnúť do formulácie, že sociálny a ekonomický život sa má realizovať podľa svojich vlastných metód, v hraniciach morálneho poriadku, v službe celého človeka s rešpektovaním sociálnej spravodlivosti. Tu človek vystupuje ako jeho pôvodca, stredobod a cieľ¹⁰.

1. ZMYSEL A CIEĽ HOSPODÁRSTVA

Druhý vatikánsky koncil hovorí o „vlastných zákonoch a metódach“ hospodárskeho podnikania (GS 64). Niektorí konštatujú, že správne využitie týchto zákonitostí pri výrobe určitého tovaru nie je otázkou morálky, ale technickej kompetencie a odbornej znalosti. Morálku spájajú maximálne s podmienkou, aby osoby zodpovedné za hospodárstvo boli čo najlepšími odborníkmi¹¹. No etické hodnotenie hospodárskej činnosti nie je jednoduchý problém. Napr. podnikateľ si môže vybrať medzi výrobou dobrej zábavy alebo pornografie, medzi predajom drog alebo liekov, medzi výrobou kvalitného alebo nekvalitného vína. To je slobodné mravné rozhodnutie, za ktoré nesie zodpovednosť. Podnikateľ musí vyrábať súčasne za nízku cenu a so ziskom, aby si tovar mohlo kúpiť čo najviac ľudí a so ziskom, aby podnik prežil a mohol ďalej prosperovať. V určitom zmysle je cieľom hospodárskej činnosti zisk¹².

Konciloví otcovia zdôraznili, že hospodársky život musí zostať pod kontrolou človeka, nemá sa ponechať len na vôľu niekoľkých ľudí alebo skupín, ani na vôľu samotného politického spoločenstva. Každý občan má povinnosť a právo podľa svojich možností sa pričiniť o pravý pokrok ich vlastného spoločenstva; zvlášť je to aktuálne pre hospodársky menej rozvinuté krajiny¹³.

⁹ B e n e d i k t XVI., *Caritas in veritate*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha 2009, čl. 11, 34-35.

¹⁰ *Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha 2006, čl. 511.

¹¹ Porov. A.J. K a t o l o, *Corso di teologia morale fondamentale*, ed. Scuola di Formazione Teologica, San Miniato 2000, s. 51.

¹² Porov. P e s c h k e, *Křesťanská etika*, s. 621.

¹³ Druhý Vatikánsky Koncil, *Gaudium et spes*, čl. 65.

L'udský rozum pripúšťa také hospodárstvo, ktorého vlastným cieľom je služba človeku. Niekedy sa stalo, že hospodárstvo sa vzdialilo od „l'udského“ alebo „etického“ rozmeru (služba človeku) a uprednostnil sa jeho „technický“ rozmer (služba efektívnosti). Omyl spočíva v tom, že za základný cieľ hospodárstva sa považuje nárast efektívnosti a maximalizácia spoločenskej výroby. Dobrá, ktoré majú byť prostriedkami pre dobrý život, sa tak stávajú cieľom a pravý cieľ hospodárstva, ktorým je človek so svojimi potrebami, riskuje, že sa stane prostriedkom¹⁴.

Cirkev odmieta zásadu, že hlavným zmyslom hospodárskej činnosti je „zisk a moc“ (GS 64). Zisk je sekundárnym účelom podniku. Tovar má byť vyrábaný za rozumnú cenu, aby ho mohlo kúpiť čo najviac l'udí. Cieľ hospodárstva nespočíva len v zisku alebo v maximalizácii sociálneho produktu alebo materiálneho blahobytu čo najväčšieho počtu l'udí. Hospodárstvo musí slúžiť človekovi a nie človek hospodárstvu¹⁵.

Druhý vatikánsky koncil deklaroval, že hlavným cieľom produktivity v hospodárstve nie je iba kvantita výrobkov, ani zisk, ani moc, ale služba človeku a to celému človeku, so zreteľom na stupnicu jeho materiálnych potrieb, ako aj na požiadavky jeho intelektuálneho, mravného, duchovného a náboženského života a to sa vzťahuje na každého človeka. Hospodárska činnosť sa má vykonávať podľa svojich vlastných metód a zákonov, v medziach mravného poriadku, aby to zodpovedalo Božiemu plánu s človekom¹⁶.

Podobné myšlienky formuluje Katechizmus Katolíckej cirkvi, keď zdôrazňuje, že ekonomický život sa nezameriava len na zvýšenie produkcie a na zväčšenie zisku alebo moci. Zameriava sa predovšetkým na službu osobám, celému človekovi a celému l'udskému spoločenstvu. Hoci ekonomická činnosť sa riadi podľa vlastných metód, má sa vykonávať v hraniciach morálneho poriadku podľa sociálnej spravodlivosti v kontexte Božieho plánu s človekom¹⁷.

Keď sa obchádzajú chudobní, to poukazuje na to, že hospodársky poriadok neslúži celkom Božiemu plánu s l'ud'mi, ktorý možno realizovať len vtedy, pokiaľ budú môcť k nemu účinne prispieť všetci l'udia. Bezprostredným účelom hospodárstva je uspokojenie materiálnych potrieb človeka:

¹⁴ F i t t e, *Teológia a spoločnosť*, s. 191.

¹⁵ Porov. P e s c h k e, *Křesťanská etika*, s. 621-622.

¹⁶ Druhý Vatikánsky Koncil, *Gaudium et spes*, čl. 64.

¹⁷ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, čl. 2426.

zabezpečenie potravy, oblečenia, bývania, dopravy, náradia, strojov a to na stabilnom a trvalom základe. Hospodárstvo poskytuje aj nemateriálne statky, napr. informácie prostredníctvom masmédií a právne poradenstvo. Hospodárstvo uspokojuje časné potreby človeka. Všetkým ľuďom sa má umožniť život dôstojný človeka. Hospodárstvo stojí v službe všeobecného dobra. Všeobecné dobro je súhrn podmienok spoločenského života, ktoré ľuďom umožňujú plnšie a ľahšie dosiahnuť dokonalosť a ciele. Posledným účelom hospodárstva nemôže byť nič iné než posledný cieľ ľudského života vôbec. Hospodárska činnosť musí slúžiť oslave Boha, vybudovaniu jeho kráľovstva spravodlivosti lásky a pokoja a uskutočnenie jeho stvoriteľského plánu pre svet¹⁸.

Cirkev vždy pripomínala, že je potrebné mať na zreteli dedičný hriech¹⁹. A to aj pri interpretovaní sociálnych skutočností a pri budovaní spoločnosti. Presvedčenie o vlastnej sebestačnosti a o schopnosti odstrániť zlo len vlastným úsilím priviedlo človeka k tomu, že imanentne spája šťastie a spásu s formami materiálneho blahobytu a sociálnej činnosti. Podľa súčasného pápeža Benedikta XVI. (2005-) ekonomická činnosť nemôže vyriešiť všetky sociálne problémy prostredníctvom rozšírenia logiky trhu. Musí byť zameraná na dosiahnutie spoločného dobra²⁰.

2. TRHOVÉ HOSPODÁRSTVO A KREŠŤANSKÁ ETIKA

Volný trh je spoločensky dôležitá inštitúcia vďaka svojej schopnosti zaručiť účinné výsledky vo výrobe a v službách. „Volný trh“ sa zdá byť najúčinnjším nástrojom na investovanie prostriedkov a na najlepšie uspokojovanie potrieb. Sociálna náuka Cirkvi oceňuje isté úspechy, ktoré ponúkajú mechanizmy voľného trhu. Do centra pozornosti kladú vôľu a prednosť ľudskej osoby. Pravý konkurenčný trh je účinným nástrojom na dosiahnutie dôležitých nástrojov spravodlivosti: napr. usmerňovať prehnanú mieru zisku

¹⁸ Porov. P e s c h k e, *Křesťanská etika*, s. 623-624.

¹⁹ Porov. M. M o j z e š, *Il movimento liturgico nelle chiese bizantine. Analisi di alcune tendenze di riforma nel XX secolo*, Rím: Centro Liturgico Vincenziano (= Bibliotheca «Ephemerides Liturgicae». Subsidia 132) 2005, s. 171.

²⁰ B e n e d i k t XVI., *Caritas in veritate*, čl. 34.

jednotlivých podnikov. Vol'ný trh nemožno posudzovať bez toho, aby sa neprihliadalo na ciele, na hodnoty, ktoré prenáša na spoločenskú úroveň²¹.

Cirkev sa stavia veľmi kriticky ku kolektivismu a k liberálnemu kapitalizmu. Kolektivistický návrh uprednostňuje kontrolu a plánovanie činnosti zo strany štátu alebo centrálnej moci. Jestvuje iba malá časť súkromného vlastníctva a práva na osobnú iniciatívu. Kvalitu a druh dobier určuje centrálny hospodársky plán. Cirkev konštatuje, že základný omyl chápania spoločenských vzťahov má antropologický charakter. Keď je človekovi odobratá sloboda, nemôže sa rozvíjať ako osoba²².

Na druhej strane liberálny kapitalizmus zdôrazňuje totálnu slobodu na politickom a hospodárskom trhu. Úloha štátu je v liberalizme obmedzená tak, že štát zabezpečuje len rešpektovanie slobody. Tu ľudská sloboda sa zbavuje poslušnosti voči pravde. Riadenie hospodárstva iba pomocou zákona trhu nemôže nastoliť sociálnu spravodlivosť, pretože existujú aj iné ľudské potreby, ktoré nezodpovedajú tomuto zákonu trhu. Pri oboch spôsoboch konania spočíva nebezpečenstvo zaobchádzania s človekom a s jeho prácou ako s hocakým iným tovarom (liberálny kapitalizmus), alebo s anonymnou silou, ktorá je nevyhnutná na produkciu (kolektívny socializmus)²³.

„Kapitalizmus” bol sociálnym učením Cirkvi vždy odsudzovaný, no kapitalizmus je heslom. S liberálnym kapitalizmom sa presadil v 18.-19. storočí spôsob hospodárenia. Historicky sa táto prevratná zmena označuje ako priemyselná revolúcia. Nový spôsob hospodárstva bol spojený so súkromným kapitálom a toto hospodárstvo sa orientovalo na zisk a rast. Zo sociologického hľadiska súvisí prevratná zmena z rozkladom stavovskej spoločnosti. Z historického a duchovného aspektu ide tu o víťazstvo myšlienok európskeho osvietenstva s objavom autonómneho subjektu s dôverou v ľudský rozum a pokrok slobody a blahobytu²⁴.

Magistérium Katolíckej Cirkvi vyjadruje tieto názory konštatovaním, že sociálnemu učeniu Cirkvi protirečia také ekonomické a sociálne systémy, ktoré obetujú základné práva osôb alebo robia zo zisku výlučné pravidlo

²¹ Pápežská Rada Pre Spravodlivosť A Pokoj, *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, čl. 347.

²² Porov. L. P e t r í k, *Očami hovorca. Päť rokov biskupskej služby vladyku Jána Babjaka SJ. 1. diel*, Prešov: Petra 2008, s. 293.

²³ F i t t e, *Teológia a spoločnosť*, s. 193-195.

²⁴ Porov. H.B. S u t o r, *Politická etika*, Praha 1996, s. 216-217; G. P a l' a, *Quo vadis Európa?*, in: *Prínos teologickej vedy k humanizácii Európskej spoločnosti*, ed. M. Pribula, Prešov: Pro communio, o. z., 2005, s. 65.

alebo svoj posledný cieľ²⁵. Preto Cirkev zavrhuje ideológie, ktoré sú spojené s „komunizmom“ alebo s ateistickými a totalitnými formami „socializmu“. V praxi „kapitalizmu“ odmieta individualizmus a absolútny primát trhového zákona nad ľudskou prácou²⁶. Riadenie hospodárstva iba pomocou centralizovaného plánovania prevracia v základe spoločenské zväzky²⁷.

Napr. Boží sluha Ján Pavol II. (1978-2005) kriticky zhodnotil kapitalizmus a marxistický kolektivismus. Encyklika *Laborem exercens* z roku 1981 z nového pohľadu hodnotí spojenosť práce a človeka, odmieta antagonizmy medzi kapitálom a prácou, vznikajúce preferovaním zisku. V Latinskej Amerike sa Ján Pavol II. postavil proti marxistickej „teológii oslobodenia“²⁸.

Hospodárstvo trhu je systém hospodárskeho usporiadania, ktorý je založený na súkromnom vlastníctve a slobode iniciatívy a na kontraktach hospodárskych subjektov, v ktorom sa riadenie hospodárskych rozhodnutí dosahuje slobodnou iniciatívou operátorov, ktoré sa uskutočňuje výmenou výrobných faktorov, výrobkov. V ekonomike sa stále diskutuje, akú úlohu by mal mať štát a spoločnosť pri riadení. Cirkev podporuje takýto ekonomický systém, ktorý je založený na slobode podnikania a slobode ľudskej tvorivosti, na súkromnom vlastníctve výrobných prostriedkov na trhu. Táto sloboda je riadená zákonmi, ktoré slúžia ľudskej dôstojnosti. Takýto systém možno nazvať hospodársky systém trhu podnikania²⁹. Moderné podnikové hospodárstvo zahŕňa pozitívne aspekty, ktorých koreňom je sloboda osoby³⁰.

Trh sám osebe nie je miestom prevahy silnejšieho nad slabším. Môže sa niekedy stať, že trh môže byť orientovaným negatívnym spôsobom a to preto, že ho istá ideológia môže usmerňovať týmto smerom. Ekonomiku a financie ako nástroje možno využívať zle, ak ten, čo ich spravuje, sleduje egoistické ciele. Príčinou je tu zatemnený rozum, ktorý vyvoláva takéto následky, a nie nástroj sám osebe³¹. Katechizmus Katolíckej cirkvi poukazuje

²⁵ Porov. M. H o s p o d á r, *Európska únia a Katolícka cirkev*, in: „Theologos“ 2(2004), s. 146.

²⁶ *Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi*, čl. 512.

²⁷ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, čl. 2425.

²⁸ F. D l u g o š, *Historia Ecclesiae Christi – od Benedikta XV. po Benedikta XVI*, Levoča 2008, s. 250.

²⁹ Boží sluha pápež Ján Pavol II. (1978-2005) používal termíny ako podnikové hospodárstvo, trhové hospodárstvo alebo slobodné hospodárstvo. Porov.: J á n P a v o l I I., *Centesimus annus*, in: *Sociálne encykliky*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha 1997, čl. 42.

³⁰ Porov. F i t t e, *Teológia a spoločnosť*, s. 195-198.

³¹ B e n e d i k t XVI., *Caritas in veritate*, čl. 36.

potrebu propagovania rozumnej regulácie obchodu a hospodárskeho podnikania podľa správnej hierarchie hodnôt a so zreteľom na spoločné dobro³².

Pápež Benedikt XVI. v svojej sociálnej encyklike *Caritas in veritate* navrhol, aby sa v rámci trhu otvorili priestory na ekonomické aktivity tých subjektov, ktoré sa samy rozhodli utvárať vlastné konanie podľa princípov odlišných od zásad zameraných výlučne na zisk, ale bez toho, že by sa tým zriekli vytvárania ekonomickej hodnoty. Mnohé prejavy ekonomiky, ktoré majú pôvod v rehol'ných či laických charizmách, dokazujú, že je to konkrétne možné. Ekonomicko-podnikateľské správanie je ovplyvnené globalizáciou. Musí rešpektovať komutatívnu spravodlivosť. Hoci ekonomický život potrebuje kontrakt, potrebuje aj spravodlivé zákony a formy prerozdelenia, riadené politikou, a okrem toho také diela, ktoré by mu vtlačili ducha daru³³.

Pri etickom hodnotení hospodárstva si musíme uvedomiť, že žijeme v čase, ktorý je poznačený komplexným fenoménom ekonomicko-finančnej globalizácie, čiže procesom rastúcej integrácie národných ekonomík v oblasti trhu tovaru a služieb a finančných transakcií. Lebo globalizácia živí nové nádeje, je však aj pôvodcom znepokojujúcich otázok. Dva fenomény, ekonomicko-finančná globalizácia a technologický rozvoj, sa navzájom posilnili a spôsobili, že komplexná dynamika súčasnej ekonomickej fázy je extrémne rýchla, no na druhej strane nechýbajú ani príznaky odhaľujúce tendenciu nárastu nerovností medzi rozvinutými a rozvojovými krajinami, ako aj vnútri priemyselných krajín³⁴.

Právo na hospodársku slobodu a iniciatívu, ktorá sa zakladá na slobode človeka a na hodnote ľudskej činnosti, je zároveň spojené s povinnosťou byť zodpovedný. Čo sa týka práce, je potrebné konštatovať, že dnes viac ako inokedy pracovač znamená pracovať s druhými a pracovať pre druhých. Dnes je čoraz viac rozhodujúcim činiteľom sám človek, konkrétne jeho poznávací schopnosť a organizačná schopnosť utvárať spoločnosti. Ďalej je potrebné spomenúť, že súkromné vlastníctvo je právo osoby³⁵.

³² *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, čl. 2425.

³³ B e n e d i k t XVI., *Caritas in veritate*, čl. 37.

³⁴ Pápežská Rada Pre Spravodlivosť A Pokoj, *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, čl. 361-362.

³⁵ Nástupcovia Leva XIII. poukazovali, že súkromné vlastníctvo je nutné, a teda dovolené, zároveň je však obmedzené. L e v XIII., *Rerum novarum*, in: *Sociálne encykliky*, čl. 3-12. Porov.: J á n P a v o l II., *Centesimus annus*, čl. 30.

Nejde o absolútne právo, pretože na súkromné vlastníctvo sa pozerá z aspektu všeobecného určenia dohier. Kreatívny duch podnikavosti a účasti je v plnej zhode s touto otvorenou a dynamickou víziou súkromného vlastníctva. Cirkev uznáva oprávnenú funkciu zisku ako ukazovateľ a prosperujúceho podniku, ktorý nie je jediným ukazovateľom skutočného stavu podniku. Tu patria ľudia, ktorí tvoria drahocenné dedičstvo podniku a nemajú byť ponižovaní a urážaní vo svojej dôstojnosti. Zodpovední za podnik majú zodpovednosť nielen za zisk, ale aj za dobro osôb. Morálnou a kultúrnou voľbou ostáva skutočnosť, kde sa bude investovať a do ktorého sektora produkcie. Systém trhu môže byť správnym prostriedkom, no musí sa harmonizovať a integrovať s inými požiadavkami spoločenského života³⁶.

3. HOSPODÁRSTVO A BRATSTVO

Pápež Benedikt XVI. (2005-) v svojej encyklike *Caritas in veritate* (2009), citujúc Pavla VI., poukázal že ekonomický život by mohol mať úžitok zo všeobecného praktizovania spravodlivosti. Ďalej pápež deklaroval, že ekonomická činnosť nemôže vyriešiť všetky sociálne problémy prostredníctvom rozšírenia logiky trhu. Ekonomická činnosť musí byť zameraná na dosahovanie spoločného dobra. Podľa Benedikta XVI. príčinou veľkých nevyvážeností spočíva v oddelovaní ekonomickej činnosti od politickej činnosti.

Podľa sociálnej náuky Cirkvi možno autenticky ľudské vzťahy ako priateľstvo a spoločnosť, solidaritu a vzájomnosť žiť aj rámci ekonomickej činnosti³⁷. Ekonomická sféra nie je ani eticky neutrálna, ani svojou povahou nehumánna a antisociálna. Je súčasťou ľudskej činnosti, a práve preto musí byť štrukturovaná a inštitucionalizovaná eticky. Sociálna náuka vždy tvrdila, že spravodlivosť sa týka všetkých etáp ekonomickej činnosti, pretože má vždy do činenia s človekom. Každé ekonomické rozhod-

³⁶ Porov. F i t t e, *Teológia a spoločnosť*, s. 198-201.

³⁷ Porov. K. K a r d i s, *Wpływ korporacji transnarodowych na zmiany zachodzące w społeczeństwie*, in: *Polska, Europa, Świat. Korporacje transnarodowe*, ed. T. Guz, K.A. Kłosiński, Lublin–Tomaszów Lubelski 2007, s. 152.

nutie má teda dôsledok morálnej povahy. Toto všetko potvrdzujú aj sociálne vedy a tendencie súčasnej ekonómie³⁸.

Benedikt XVI. v svojej sociálnej encyklike zdôraznil prítomnosť nezištnosti a bratstva nielen v občianskej spoločnosti, ale i štát a trh majú byť naplnené bratstvom a nezištnosťou, je to aspekt bratskej náklonnosti. V čase globalizácie nemôže ekonomická činnosť prehliadať nezištnosť, ktorá živí solidaritu a zodpovednosť za spravodlivosť a spoločné dobro. Solidarita znamená, že všetci sú zodpovední za všetkých, a preto zodpovednosť nemôže byť delegovaná len na štát. Podľa pápeža dnes bez nezištnosti nemožno uskutočniť ani spravodlivosť. Preto popri súkromných podnikoch, orientovaných na zisk, a verejných podnikoch musia mať možnosť zaradiť sa a prejavovať sa aj také organizácie, ktoré sledujú ciele vzájomnej a sociálnej pomoci. Z ich vzájomnej konfrontácie možno očakávať určitý druh nového podnikateľského správania, teda vnímavý záujem o scivilizovanie ekonomiky.

V tomto kontexte Benedikt XVI. spomína pápeža Pavla VI., ktorý žiadal vytvoriť model trhovej ekonomiky tak, aby bola schopná aspoň v náznakoch zahrnúť všetkých ľudí³⁹.

ZÁVER

Pretože najzákladnejšia materiálne potreba každého človeka je tá, aby mohol rozvíjať svoju osobnosť, preto základným cieľom hospodárstva je služba človeku. Na záver musíme zdôrazniť skutočnosť spravodlivosti v hospodárskom systéme. Aby hospodársky systém bol spravodlivý, musí hospodárstvo slúžiť človeku. Na hospodárskom poli sa má podporovať dôstojnosť osoby, rodina a spoločné dobro. Ďalej sa má venovať pozornosť situáciám chudoby, ľuďom na okraji spoločnosti a nerozvinutým častiam. Je potrebné si uvedomiť, že všetky osoby majú právo na uspokojenie základných potrieb pre život ako je jedlo, bývanie, zdravie, výchova, práca

³⁸ B e n e d i k t XVI., *Caritas in veritate*, čl. 35-37; D. S l i v k a, *Diskusný príspevok*, in: *Prínos teologickej vedy k humanizácii Európskej spoločnosti*, Prešov: Pro communio 2005, s. 131.

³⁹ B e n e d i k t XVI., *Caritas in veritate*, čl. 38.

a životné prostredie⁴⁰. Všetky osoby majú právo na hospodársku iniciatívu, na spravodlivú mzdu, na opodstatnené zisky. Všetci, podľa vlastných možností, majú povinnosť pracovať⁴¹ a zabezpečiť potreby vlastnej rodiny. V modernom hospodárskom živote vlády majú zodpovednosť a limity, stredné spoločenské inštitúcie a solidárne iniciatívy majú nezastupiteľnú úlohu. Na koniec konštatujeme, že Cirkev nie je odborníkom v technických otázkach, ale je odborníkom v ľudských záležitostiach. Trh hodnotí pozitívne ako technický prostriedok, ale súčasne upozorňuje, aby sa s ľudskými životmi nezaobchádzalo ako s tovarom⁴².

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- B e n e d i k t XVI.: Caritas in veritate, Trnava: Spolok sv. Vojtecha 2009.
- D l u g o š F.: Historia Ecclesiae Christi – od Benedikta XV. po Benedikta XVI, Levoča 2008.
- Druhý Vatikánsky Koncil: Gaudium et spes, in: Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu, Trnava: Spolok sv. Vojtecha 2008.
- F i t t e H.: Teológia a spoločnosť, Bratislava: Lúč 2007.
- H o s p o d á r Michal: Európska únia a Katolícka cirkev, in: „Theologos” 2(2004), Teologická revue GBF, Prešov: Petra, s. 145-149.
- J á n P a v o l II.: Centesimus annus, in: Sociálne encykliky, Trnava: Spolok sv. Vojtecha 1997.
- K a r d i s K.: Wpływ korporacji transnarodowych na zmiany zachodzące w społeczeństwie, in: Polska, Europa, Świat. Korporacje transnarodowe, ed. T. Guz, K.A. Kłosiński, Lublin–Tomaszów Lubelski 2007, s. 145-161.
- Katechizmus Katolíckej Cirkvi (1997), Trnava: SSV 1998.
- K a t o l o A.J.: Corso di teologia morale fondamentale, ed. Scuola di Formazione Teologica, San Miniato 2000.
- Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi, Trnava: Spolok sv. Vojtecha 2006.
- L e v XIII.: Rerum novarum, in: Sociálne encykliky, Trnava: Spolok sv. Vojtecha 1997.

⁴⁰ P. T i r p á k, *Katechéza v pohľade na environmentálnu výchovu*, in: *Sacrum a príroda. Zborník prednášok z medzinárodnej vedeckej konferencie*, ed. G. Pal'a, P. Tirpák, Kraków: Wydawnictwo Naukowe 2009, s. 99.

⁴¹ Práca je pre človeka povinnosť a právo, ňou človek spolupracuje s Bohom Stvoriteľom. *Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi*, čl. 513.

⁴² F i t t e, *Teológia a spoločnosť*, s. 190, 204-205.

- M o j z e š M.: Il movimento liturgico nelle chiese bizantine. Analisi di alcune tendenze di riforma nel XX secolo, Rím: Centro Liturgico Vincenziano (= Bibliotheca «Ephemerides Liturgicae». Subsidia 132) 2005.
- P a l' a G.: Quo vadis Európa?, in: Prínos teologickej vedy k humanizácii Európskej spoločnosti, ed. M. Pribula, Prešov: Pro communio, o. z., 2005, s. 62-67.
- Pápežská Rada Pre Spravodlivosť A Pokoj: Kompendium sociálnej náuky Cirkvi, Trnava: Spolok sv. Vojtecha 2008.
- P e t r í k L'.: Očami hovorca. Päť rokov biskupskej služby vladyku Jána Babjaka SJ. 1. diel, Prešov: Petra 2008.
- P e s c h k e K.H.: Křest'anská etika, Praha: VYŠEHRAD 2004.
- S l i v k a D.: Diskusný príspevok, in: Prínos teologickej vedy k humanizácii Európskej spoločnosti, Prešov: Pro communio 2005, s. 125-138.
- S l o d i č k a A.: Theologia dogmatica catholica – Theologia creationis I, Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka bohoslovecká fakulta 2004.
- S l o d i č k o v á M.: Eucharistia v Teologickej sume Tomáša Akvinského (1225-1274), in: „Duchovný pastier” – Roč. 89, c. 2 (2008).
- S u t o r H.B.: Politická etika, Praha 1996.
- T i r p á k P.: Katechéza v pohľade na environmentálnu výchovu, in: Sacrum a príroda. Zborník prednášok z medzinárodnej vedeckej konferencie, ed. G. Pal'a, P. Tirpák, Kraków: Wydawnictwo Naukowe 2009, s. 94-102.
- Z a m o r s k i J.: Dojrzałość psychologiczna. Uwarunkowania wychowawcze obrazu siebie, Lublin: Polihymnia 2003.

PORZĄDEK MORALNY GOSPODARKI SPOŁECZNEJ

S t r e s z c z e n i e

Celem podstawowym gospodarki jest służba człowiekowi. Warunkiem podstawowym sprawiedliwego systemu gospodarczego jest człowiek i jego dobro. Na polu gospodarki przede wszystkim ma być wspierana i chroniona godność osoby, rodzina, wspólne dobro. Następnie nacisk ma być kładziony na okoliczności ubóstwa, ludzi znajdujących się na marginesie społeczeństwa. Należy uświadomić sobie, iż wszyscy ludzie mają prawo do zaspokojenia swoich podstawowych potrzeb, takich jak: pożywienie, mieszkanie, zdrowie, wychowanie, praca, środowisko naturalne. Wszyscy ludzie mają prawo do inicjatyw gospodarczych, sprawiedliwej płacy oraz zysku. Celem artykułu jest wskazanie na znaczenie oraz cel gospodarki, następnie refleksja dotycząca gospodarki rynkowej z punktu widzenia chrześcijańskiej etyki oraz aktualność braterstwa w gospodarce, na które kładzie nacisk papież Benedykt XVI w swojej encyklice społecznej.

MORAL ORDER OF SOCIAL ECONOMY

S u m m a r y

The basic objective of economy is a service to man. If economic system is to be fair it has to serve man. On the economic field the dignity of person, family and the common good has to be supported. Further attention should be paid to the circumstances of poverty, people in the periphery of society and underdeveloped groups. It should be noted that all persons have the right to satisfy basic needs regarding life such as food, housing, health, education, work and the living environment. All persons have the right to economic initiative, to fair wage, to reasonable profits. In the paper we point at the meaning and purpose of the economy, bring on the reflection on a market economy from the aspect of Christian ethics and highlight the relevance of brotherhood in the economy, highlighted by Pope Benedict XVI. in his social encyclical.

Słowa kluczowe: gospodarka, ekonomia, chrześcijańska etyka, Benedykt XVI.

Klíčov^é slová: hospodárstvo, ekonomika, kresťanská etika, pápež Benedikt XVI.

Key words: management, economy, Christian ethics, Pope Benedict XVI.